

ISSN2464-0344

Res novae

Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science

Luka Martn Tomažič

GUESTOVA NARAVNOPRAVNA TEORIJA: PRIMERJAVA S TOMAŽEM
AKVINSKIM IN SKLADNOST S SVETOPISEMSKIM POJMOVANJEM
PRAVIČNOSTI

Pia Valenzuela

ČLOVEK IN NARAVA: NARAVNI ZAKON KOT TEMELJ
OKOLJSKE ETIKE

Petja Mihelič

KONČNA REŠITEV VPRAŠANJA NARAVNEGA PRAVA

Dominik Janez Herle

MATIČNE CELICE V SLUŽBI ŽIVLJENJA

Paolo Malaguti

THE LEGAL FRAMEWORK OF PIRACY UNDER
INTERNATIONAL LAW

Fakulteta za pravo in poslovne vede, Katoliški inštitut
Faculty of Law and Business Studies, Catholic Institute

LETNIK 5 • 2020 • ŠTEVILKA 2

Res novae

Res novae: revija za celovito znanost

Izdajatelj in založnik:

Fakulteta za pravo in poslovne vede, Katoliški inštitut

Naslov uredništva:

Res novae, Krekov trg 1, 1000 Ljubljana

Odgovorni urednik:

Andrej Naglič

Glavni urednik:

Simon Malmenvall

Spletni naslov:

<http://www.katoliski-institut.si/sl/raziskovanje/res-novae>

E-pošta:

simon.malmenvall@kat-inst.si

Uredniški odbor:

Philip Booth (Institute of Economic Affairs, London, Velika Britanija),
Andres Fink (Pontificia Universidad Católica Argentina, Facultad
de Ciencias Sociales, Buenos Aires, Argentina), José Ignacio Murillo
(Universidad de Navarra, Instituto Cultura y Sociedad, Pamplona,
Španija), Aniko Noemi Turi (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in
poslovne vede, Ljubljana, Slovenija), Mitja Steinbacher (Katoliški
inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede, Ljubljana, Slovenija),
Anton Stres (Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in poslovne vede,
Ljubljana, Slovenija), Zoran Vaupot (Katoliški inštitut, Fakulteta za
pravo in poslovne vede, Ljubljana, Slovenija).

Leto izida: 2020

Tisk:

Primitus d. o. o., Ljubljana

Oblikovanje in prelom:

Breda Sturm

Naklada:

200 izvodov

Letna naročnina:

28€ (Slovenija), 40€ (Evropa), 57\$ (ostalo navadno),

66\$ (ostalo prednostno)

ISSN (tiskana verzija): 2464-0344

ISSN (elektronska verzija): 2464-0352

Res novae

*Revija za celovito znanost
Journal for Integrated Science*

SPIRITUS
AUTEM
VIVIFICAT

LETNIK 5 • 2020 • ŠTEVILKA 2

Vsebina

Luka Martin Tomažič

Guestova naravnopravna teorija: primerjava s
Tomažem Akvinskim in skladnost s svetopisemskim
pojmovanjem pravičnosti

7

Pia Valenzuela

Človek in narava: naravni zakon kot temelj
okoljske etike

27

Petja Mihelič

Končna rešitev vprašanja naravnega prava

49

Dominik Janez Herle

Matične celice v službi življenja

70

Paolo Malaguti

The Legal Framework of Piracy under
International Law

89

UDK: 340.12:141.30
1.01 izvorni znanstveni članek

Luka Martin Tomažič

doktor pravnih znanosti, magister ekonomskih in
poslovnih ved, raziskovalec (Alma mater Europaea Maribor)
(Maribor)

Guestova naravnopravna teorija: primerjava s Tomažem Akvinskim in skladnost s svetopisemskim pojmovanjem pravičnosti

Izvleček: Avtor obravnava naravnopravno teorijo Stephena Guesta. Slednji sprejema jedro Dworkinove teorije iz *Cesarstva prava*, vendar kritizira bistveni pomen integritete. V jedro svojega pojmovanja naravnega prava postavi idejo pravičnosti. Guestovo pojmovanje je primerjano z naravnim pravom Tomaža Akvinskega. Guest se uspešno izogne humeovski kritiki in priznava obstoj načel, ki presegajo zgolj vsakokratno pozitivnopravno ureditev. Za razliko od Tomaža sicer zastavlja idejo občega dobrega, s tem ko zagovarja razumevanje pravičnosti kot (zgolj) enakosti spoštovanja. Njegova teorija hkrati spodbuja sodniški aktivizem na način, ki lahko vodi v zanikanje vrednosti posameznika na račun skupnosti. V primerjavi s svetopisemskim razumevanjem je njegovo pojmovanje pravičnosti ožje. Enakost spoštovanja kot glavni regulativni ideal lahko vodi v nepravičnost. Uporaba Kohlbergovega testa moralnosti pokaže, da sta tako svetopisemsko kot Guestovo razumevanje pravičnosti postkonvencionalni. Pri tem je Guestovo pojmovanje mogoče

uvrstiti v peto, svetopisemsko pa v najvišjo, šesto stopnjo moralnega razvoja na Kohlbergovi lestvici.

Ključne besede: naravno pravo, pravičnost, Stephen Guest, Tomaž Akvinski, Kohlberg.

Natural Law Theory of Guest: Comparison with Aquinas and Compatibility with the Biblical Conception of Justice

Abstract: The author of this article evaluates the natural law theory of Stephen Guest. The latter accepts the core of Dworkin's theory from *Law's Empire*, however, he criticizes the crucial importance of integrity. He puts the idea of justice in the core of his understanding of natural law. Guest's understanding is compared to the natural law of Aquinas. Guest successfully evades the Humean critique and acknowledges the existence of principles, which are above each positive legal order. In contrast to Aquinas, he neglects the idea of common good, since he advocates for understanding of justice as (merely) the equality of respect. At the same time, his theory encourages judicial activism and could lead to denying the value of an individual at the expense of the community. His conception of justice is narrower in comparison with the biblical understanding. Equality of respect, as the main regulatory ideal, can lead to injustice. The use of Kohlberg's test of morality shows that both biblical and Guest's understanding of justice are post-conventional. Guest's conception can be classified under fifth and the biblical conception under the highest, sixth stage of moral development on the Kohlberg scale.

Key words: natural law, justice, Stephen Guest, Thomas Aquinas, Kohlberg.

Uvod

V sodobnih pravnofilozofskih razpravah je naravno pravo manj zastopano. Namen tega prispevka je doprinesti h globljemu razumevanju tega zanimivega področja, zlasti v krščanskem kontekstu. Naravno pravo ima namreč globoke zgodovinske korenine. Ideje, da so etična vprašanja pomembna pri razumevanju vsebine prava, najdemo že pri Aristotelu in Ciceru, pozneje pa pri krščanskih mislecih, kakršen je denimo Tomaž Akvinski. (Nobles in Schiff 2005, 37–45) Pred njim je sicer že Avguštin pravo pomembno povezal s pravičnostjo in zapisal, da bi brez pravičnosti kraljestva bila zgolj tatvine, saj imajo celo tatovi svoja pravila. (Augustine 1871, 140)

Predmet proučevanja je relativno malo raziskana Guestova teorija naravnega prava. (2005a) Nastala je kot odgovor na Dworkinov pristop v njegovem poznem obdobju, ko je ta v svoji teoriji predlagal interpretativni obrat in v središče razumevanja prava postavil idejo integritete. (Dworkin 1986) Guest za razliko od Dworkina kot osrednji teoretski koncept pojmuje pravičnost (Guest 2005a, 338), kar ga umešča med teoretike naravnega prava. Guestova teorija je v tem prispevku primerjana z razumevanjem Tomaža Akvinskega. Slednji je morda najvplivnejši teoretik ontološke veje naravnega prava, saj je omenjeni predkrščanski koncept povezal s krščanskim razumevanjem razodetja. (Harris 2004, 8) Cilj prispevka je s pomočjo navedene primerjave izpostaviti razlike med obema avtorjema in tako omogočiti zlasti boljše razumevanje posameznih elementov Guestove teorije naravnega prava. Posebno zanimivo se v tem kontekstu zdi vprašanje skladnosti Guestove sekularne teorije s krščanskim razumevanjem, v jedru katerega je

človeška narava in božji namen njegove stvaritve. (Nobles in Schiff 2005, 41)

Da bi opravil zgoraj napovedano raziskavo, avtor v drugem poglavju predstavi Guestovo, v tretjem pa še Tomaževo naravnopravno teorijo. V četrtem poglavju sledi primerjava obeh teorij. Pri tem so izpostavljene tako podobnosti kot tudi pomembne razlike. Peto poglavje je namenjeno proučitvi skladnosti Guestove teorije s krščanskimi pristopi k razumevanju pravičnosti. Sledi sklep, v katerem so predstavljene glavne ugotovitve raziskave.

Guestova naravnopravna teorija

Guest svojo naravnopravno teorijo oblikuje kot kritiko in nadgradnjo Dworkinovih trditev iz monografije *Cesarstvo prava* (1986). Slednji razsojanje sodnikov in dejavnost zakonodajalca pojmuje kot interpretacijsko delovanje. Sodnik pri odločanju in zakonodajalec pri sprejemanju ter spreminjanju predpisov delujeta kot pisca nekakšnega nedokončanega romana. (Dworkin 1986, 228–232) Njuna odločitev je primerljiva pisanju naslednjega poglavja, pri čemer morata upoštevati vsebinsko pravičnost, politično poštenost, postopkovna pravila in zlasti načelo integritete. (Dworkin 1986, 243) Integriteta je tista, ki zagotavlja skladnost odločitve ali predpisa s politično moralnostjo posameznega pravnega reda. Sodnik ali zakonodajalec si morata prizadevati, da pravni red, v katerem delujeta, prikažeta v najboljši luči, pri čemer sicer sledita doktrini ene pravilne rešitve. (Dworkin 1986, 248)

Dworkinov pristop po svojem bistvu ni naravnopraven, saj je interpretacija odvisna od vsakokratne politične moralnosti. Ena glavnih smeri kritik njegove teorije je, da je pravzaprav relativistična. Tako Marmor (1992, 84) problematizira dejstvo, da je skladnost in ne odvisnost od vrednot tista, ki je v jedru Dworkinove teorije. Keating (1987, 525–535) izpostavi, da je odločanje sodnikov v avtoritarnih državah lahko povsem skladno z integriteto, kakor jo razume Dworkin, in hkrati grobo v nasprotju s pravičnostjo. Dvome o ustreznosti integritete kot najvišjega vodila pri pravni interpretaciji sta izrazila tudi Raz (1992, 315–321) in Réaume (1989). Podobno tudi Guest izrazi dvome o integriteti kot *ultima ratio* vodilu pri interpretaciji. V osnovi sicer sprejme Dworkinov okvir, ki integriteto poveže s pravičnostjo, poštenostjo in postopkovnimi vidiki. (Guest 2005a, 344) Zanika pa pravilnost prvenstvenega pomena integritete. Meni, da je pravičnost tista, ki je posebej uporabna za odkrivanje ideala politične moralnosti v posameznih primerih. (Guest 2005a, 345) Enakosti namreč ni mogoče v vseh primerih poenotiti z integriteto. Integriteta lahko v posamičnem sistemu politične moralnosti vodi v odločitve ali zakone, ki so očitno v nasprotju z načelom enakosti in kot takšne povsem nepravilne. (Guest 2005a, 345)

Guestova kritika je na mestu. Povsem mogoče si je namreč zamisliti pravni sistem totalitarne države, kjer skladnost z obstoječo politično moralnostjo vodi v strahovite odločitve in instrumentalizacijo prava kot orodja oblasti za izvajanje zločinov proti človeštvu. Takšen sistem bi lahko bil skladen z Dworkinovo primarnostjo ideje integritete, ne pa nujno tudi z Guestovim naravnopravnim razumevanjem, kjer je v središče postavljena pravičnost. Tudi Guestova teorija ima sicer težave. Nedoločnemu pojmu pravičnosti namreč

poskuša dati vsebino, tako da idejo pravičnosti neposredno poveže z enakostjo spoštovanja. (Guest 2005a, 346) Pri tem ni povsem jasno, kaj s slednjim pojmom razume, niti ni jasno, kako naj bi enakost spoštovanja v vseh okoliščinah vodila do pravičnih sodnih odločitev ali zakonov. Podobno kakor sam kritizira Dworkinov koncept integritete, je mogoče kritiki podvreči tudi njegovo razumevanje pravičnosti. Z lahkoto si namreč zamislimo situacijo, kjer bi enakost spoštovanja (na primer želja in nagnjenj serijskega morilca) privedla do situacije, v kateri bi težko trdili, da je ustrezno vodilo za doseganje ideala pravičnosti.

Jasno ni niti, kako naj enakost spoštovanja rešuje konflikte različnih pravic. Pravo je namreč namenjeno tudi reševanju sporov med osebami. Če navedemo primer, kadar prideta v konflikt pravica posameznika do zasebnosti in pravica javnosti do obveščeniosti, enakost spoštovanja, kakršno zagovarja Guest, preprosto ni mogoča. Izbira ene vrednote bo bolj pravična od izbire druge. Če pa ima Guest v mislih zgolj to, da moramo upoštevati vse relevantne okoliščine in tako pravnim subjektom nameniti spoštovanje, potem je njegova teorija vsebinsko prazna. Na eni strani namreč trdi, da naj bo pravičnost vodilo pri odločanju, na drugi strani pa ne pojasni, kako naj dejansko služi kot orodje za razrešitev posamičnega primera ali kako naj doprinese k razrešitvi zakonodajnih dilem.

Tomaževo naravno pravo

Tomaž v svoji naravnopravni teoriji v središče postavlja Boga. Ločuje štiri vrste prava. Večno pravo so božja pravila, ki vladajo stvarstvu. Naravno pravo je del večnega prava, ki

je človeku spoznaven z uporabo razuma. Božje pravo je razodeto v Svetem pismu. Človeško pravo so tista pravila, ki jih posvetna oblast oblikuje za namene občega dobrega. Človeško pravo je legitimno zgolj, v kolikor svojo moč črpa iz naravnega prava. Pozitivna pravila, ki nasprotujejo naravnemu pravu, človeka ne zavezujejo. (Harris 2004, 8) Pri tem sta sicer pri morebitnem uporju zoper oblast na mestu previdnost in zadržanost; pri Tomažu namreč iz občega dobrega izhaja predpostavka zlasti v korist pasivne neubogljivosti. (Finnis 2018) V središče svoje ideje o skladnosti z naravnim pravom Tomaž postavi obče dobro. Spoznavno je z razumom, izhaja pa iz človekove narave, zlasti iz potrebe po ohranjanju življenja, vzgoje prihodnjih rodov in vzpostavitve stabilnega političnega reda. (Nobles in Schiff 2005, 42) Tovrstne ideje so pomembno vplivale na nekatere sodobne naravnopravne teoretike, zlasti Finnis, ki v svojem delu *Naravno pravo in naravne pravice* (2011) kot osrednji pomen prava izpostavi prav skladnost z idejo občega dobrega. Tomaževsko pojmovanje sicer v aristotelskem smislu (Aristotel 1961) prava ne razume kot znanost (starogr. *epistēmē*) ali umetnost (starogr. *technē*). Razume ga kot praktično modrost (starogr. *phronēsis*); dejavnost, pri kateri so etični cilji spoznavni z uporabo razuma.

Praktični razum pri Tomažu deluje kot orodje za samo po sebi očitno spoznanje o dobrem in zlem. (Nobles in Schiff 2005, 64) Tomaž trdi, da so takšne vrednostne sodbe očitne na dva načina, in sicer bodisi če je predikat vsebovan v subjektu ali pa je spoznaven, ker obstaja predhodno vedenje o pogojih za njegovo pravilnost. (Aquinas 1993, 246) Ljudje imajo sposobnost ločevati dobro od zlega in moralno vrednotenje izhaja iz napetosti med tema pojmomoma. (Nobles in Schiff 2005, 65) Kakor izpostavlja Lyons (1984, 5–35), se Tomaž na ta način izogne etičnemu relativizmu in nihilizmu.

V njegovi teoriji je dodatno poudarjen pomen vladavine prava, ki omogoča, da so oblast in subjekti prava partnerji v javnem razumu, in izhaja iz promulgacije, jasnosti, splošnosti, stabilnosti in praktičnosti človeškega prava. (Finnis 2018) Pravo v tomističnem smislu posamezniku omogoča, da se preko njegovih pravil in načel odpravi na pot vrednot. (Škof 1999, 79) Ni namreč prazna lupina, temveč je prežeto z božjimi vrednotami. V svojem osrednjem pomenu je tisto, kar Finnis (2011) imenuje Pravo (z veliko začetnico). Je človeško pravo, skladno z naravnim Pravom.

Primerjava Tomaževe in Guestove teorije

Skupna točka obeh teorij je priznavanje pravno relevantnih vrednot, ki so višje od zgolj znane vsebine pozitivnega prava. S tem se bistveno razlikujeta tako od mehkih (Hart 1961) kot tudi od trdih (Raz 1979) pozitivistov, do neke mere pa tudi od interpretivistov (Dworkin 1986) in pravnih realistov (Leiter 2005, 50). Pri obeh je pravo spoznavno z razumom in povezano z določenimi etičnimi načeli. Tako Tomaževo kot Guestovo pojmovanje se razlikuje tudi od nekaterih drugih naravnopravnih teorij. Ukvarjata se namreč s samo vsebino moralnosti prava. Kot alternativni pristop gre izpostaviti zlasti Fullerjevo (1964) postopkovno naravnopravno teorijo. Teorije, kakršna je njegova, D'Entreves (1956) imenuje tehnološke (za razliko od ontoloških in deontoloških naravnopravnih teorij). Fuller se s postavitvijo osmih zaželenih lastnosti pravnega sistema na kreativen način do neke mere izogne samemu vprašanju povezanosti morale in prava. Te zaželenosti so predpostavke, ne pa sama vsebina, zaradi katere je pravo moralno. Za razliko od Fullerja vidijo teoretiki, kakor denimo Tomaž in Guest, vprašanje načina, na katerega je

pravo vsebinsko moralno, kot temeljni pravnofilozofski problem.

Za številne naravnopravne teorije je naravnost uničujoča Humeova kritika (Hume 1969, 521), ki jim očita, da izpeljujejo najstvo iz biti. Kakor pravilno ugotavlja Finnis (2011, 34), Tomažu ni mogoče očitati te logične zmote. Njegova teorija namreč ni osnovana na ugotovitvah o človeški ali drugi naravi, temveč na občutku za to, kaj je samo po sebi dobro za človeka. (Harris 2004, 14) Guest v svojem članku »Demystifying Dworkin's one-right-answer thesis« (2016, 8–11) pojasni svoje razumevanje Humeovega načela. V svoji teoriji, s postavitvijo pravičnosti kot interpretativnega izhodišča, se prav tako uspešno izgone klasičnemu humeovskemu odgovoru. Onkraj izpostavljenih skupnih točk so med Tomaževo in Guestovo teorijo prisotne številne razlike. Te so v nadaljevanju podrobneje obravnavane. Izpostaviti gre zlasti način oblikovanja vrednostnih sodb o ustreznosti pozitivnih pravil, postavitev regulativnega ideala (obče dobro pri Tomažu, enakost spoštovanja pri Guestu), samo naravo teorije in odnos do vladavine prava ter do sodniškega aktivizma.

Guest uporabo razuma pojmuje v kontekstu dejanja interpretacije. Prostor za vdiranje etičnih vsebin v pravo je pri njem prisoten zgolj tam, kjer je treba prestopiti polje konvencionalizma ali kjer je pravo nejasno. Tomaž na drugi strani dopušča možnost, da je obstoječe pravo tako nepravilno, da ni legitimno, saj nasprotuje naravnemu pravu. Uporaba Guestovega razumevanja v praksi torej pomeni postopno prilagajanje politične moralnosti posameznega pravnega sistema načelu pravičnosti, v jedru katerega je enakost spoštovanja. Tomaževa teorija je sposobna opraviti neposrednejše vrednostne sodbe o ustreznosti pozitivnih pravil.

Medtem ko Guest v središče svoje teorije postavi idejo pravičnosti, je pri Tomažu bistveno obče dobro. Razlika med obema pojmom je precejšnja. Obče dobro tako niti zgolj individualistično niti zgolj kolektivistično, temveč je odprto za spoštovanje vrednosti posameznika, in sicer v luči tistega, kar je dobro za družbo kot celoto. Pri tem je enakost spoštovanja, ki je pri Guestu osrednji regulativni ideal, smiselno tehtana z ostalimi spoznavnimi in relevantnimi vprašanji, pomembnimi za posamični primer ali za sodbo o vrednostno presojanem pravnem pravilu. Pri tem je sicer treba izpostaviti, da je Guestovo razumevanje glede interpretacije veliko bolj individualistično od pristopa, povezanega z občim dobrim, kakor ga v svoji teoriji ubere Tomaž. Guestova teorija pri tem tudi ne vključuje ideje Boga in je po svoji naravi deontološka. Kljub pristopu, ki vključuje uporabo praktičnega razuma pri spoznavanju naravnega prava, je Tomaževa teorija ontološka, saj v svojem bistvu vsebuje razlago stvarstva in človeško pravo na smiseln način umešča vanj. Tu pri interpretaciji pušča prostor ne zgolj za pravice, temveč tudi za dolžnosti, kar je pomembna pomanjkljivost Guestove teorije.

Tomaževa teorija je nadalje povezana z vladavino prava in vsebuje podrobno razlago, kaj ta pomeni. Razlikuje jo od vladavine ljudi (Finnis 2018) in je proti sodniškemu aktivizmu. Guest na drugi strani svoje teorije neposredno ne poveže z vladavino prava. Ta pojem bežno omeni zgolj v svojem komentarju dela Shapira (Guest 2012, 558), kjer relativno nejasno zapiše, da je povezan z medsebojnim spoštovanjem. Če poskušamo iz te bežne omembe izpeljati njegovo razumevanje vladavine prava v kontekstu njegove teorije, se zdi, da gre za zelo specifičen pogled, ki je osredotočen zgolj na

interpretativno vsebino pravnih pravil in načel. To je posebej nenavadno, saj vladavina prava običajno vsebuje formalne predpostavke, zgolj izjemoma tudi vsebinske. (Cormacain 2017, 116)

Guest formalne predpostavke povsem zanemari in s tem pomen vladavine prava zmanjša na nedoločni pojem, ki ga ni mogoče razlikovati od drugih vidikov ideje pravičnosti, ki jo razume kot enakost spoštovanja. Za razliko od Tomaža Guest sodniški aktivizem spodbuja, saj sprejema osnovno Dworkinovo premiso glede interpretacijske aktivnosti, ki naj pravo pokaže v najboljši luči. Tak pristop je kritiziral Scruton (2019, 70). Uresničevanje politične moralnosti namreč opredeljuje skupnost, ki ji posamezniki pripadajo, pri tem pa zmanjšuje pomen individualnih pravic v razmerju do skupnosti. (Scruton 2019, 70) Njegovo razumevanje prava je torej bližje Rousseaujevi konceptiji, kjer je posameznike treba prisiliti, da bodo svobodni. (Rousseau 2011, 167) Tomistična ideja občega dobrega je v tem smislu bolj fleksibilna, saj omogoča upoštevanje tako individualnih kot tudi kolektivnih vrednot. Pri tem ne deluje kot program sodniškega aktivizma, ki naj spodbuja zlasti liberalne vrednote. (Scruton 2019, 70) Guestova teorija je tako hkrati preveč kolektivistična in preveč individualistična. Preveč individualistična v smislu, da je interpretacija usmerjena zlasti v osebno razumevanje pravičnosti v luči enakosti spoštovanja, s čimer zanemarija obče dobro. Preveč kolektivistična pa je v uporabi, saj spodbuja sodniški aktivizem na način, ki lahko vodi v zanikanje vrednosti posameznika na račun skupnosti, v imenu enakosti spoštovanja, ki je podvrženo partikularni interpretaciji.

Guest in krščanstvo

Glede na to, da Guest v središče svoje teorije prava postavlja idejo pravičnosti, je njegovo razumevanje mogoče primerjati s pravičnostjo, kakor jo razume krščanska vera. Pri tem gre poudariti, da se pojem pravičnosti pojavlja tudi v drugih teorijah naravnega prava. Kot primer lahko navedemo Blackstona (1893). Ta povzema definicijo iz Justinijanovih institucij in pravičnost razume v smislu, da vsakomur pripade to, kar mu gre. Od slovenskih avtorjev Mihelič (2019) postavi pravičnost v središče svoje naravnopravne teorije in ta pojem povezuje z idejo Boga.

Svetopisemski pojem pravičnosti (sdq) podrobno razišče Krašovec (1998). Ker poglobljena analiza obravnavane kompleksne ideje bistveno presega obseg tega prispevka, se v nadaljevanju opiramo na Kraševčevo analizo. Tak pristop namreč zadošča za primerjavo z Guestovim pojmovanjem in tudi ustrezno osvetli bistvene razlike med obema razumevanjema tega kompleksnega pojma. Svetopisemsko razumevanje pravičnosti označuje osebni odnos Boga do človeka v vseh okoliščinah, zaradi kadar gre za pojem s skorajda neomejenim pomenskim dosegom. (Krašovec 1998, 205) Glede na okoliščine lahko pomeni dobroto, odrešenje, zmago, zvestobo, trdnost ali pravilnost delovanja. (Krašovec 1998, 205) Gre za presežno slutnjo, ki je odprta za različne izrazne oblike, obenem pa presega vsakršno izrazje. (Krašovec 1998, 86) Guest pojem pravičnosti na drugi strani razume kot enakost spoštovanja. (Guest 2005a, 346) Takšna definicija je že na prvi pogled bistveno ožja od svetopisemskega pomenskega dosega pojma. V svojem bistvu je tudi do neke mere relativistična (čeprav bistveno manj kot Dworkinova ideja integritete). Enakost spoštovanja lahko

kot regulativni ideal namreč pri interpretaciji vodi tudi do spoštovanja stališč, ki spoštovanja ne zaslužijo. Kot taka ima lahko za posledico ustvarjanje krivičnosti pri razsojanju in pri oblikovanju zakonodaje. Svetopisemska definicija je precej širša in lahko pravni sistem v mnogih konkretnih okoliščinah pokaže v boljši luči, kakor sledenje zgolj enakosti spoštovanja. Upošteva namreč tudi celoto nazorov in vrednot, pa tudi splošna pravila logike in druge relevantne vidike. (Krašovec 1998, 206)

Nadalje se zdi, da lahko enakost spoštovanja, kakor jo razume Guest, vodi do ravnanj, ki so nasprotna svetopisemskim vrednotam. Med drugim mestoma omenja, da enakost spoštovanja včasih zahteva spoštovanje avtonomije posameznikov, da sprejmejo odločitve glede razmnoževanja ali o tem, kje in kako umreti, tudi kadar so pod vprašajem intrinzične, svete vrednote. To utemeljuje s tem, da država ne sme posegati v vprašanja vesti. (Guest 2013, 158)

Ne glede na to, da je Guestovo razumevanje pravičnosti veliko ožje od svetopisemskega in z njim mestoma v popolnem nasprotju, je njegova teorija s svetopisemskimi idejami skladna na dva načina. Prvič, priznava, da obstaja naravno pravo, ki je objektivno in presega zgolj rigiden konvencionalistični (pozitivistični) pristop. (Guest 2005b, 67) Drugič, čeprav z manj ustreznim regulativnim idealom enakosti spoštovanja, si prizadeva za preseganje legalizma. Pri interpretaciji ali pripravi zakonodaje namreč s sprejemanjem Dworkinovega osnovnega modela priznava pomen iskanja zmernosti in zagovarja ogibanje tako konvencionalizmu kot tudi pragmatizmu. Tako tudi božja pravičnost pomeni sodbo nad slehernim fundamentalizmom in legalizmom. (Krašovec 1998, 206) Fundamentalizem je v tem kontekstu mogoče v grobem enačiti z Dworkinovo idejo pragmatizma, ki zanika

vsakršen pomen obstoječih institucij in zahteva radikalen prelom z njimi. Legalizem je mogoče enačiti z idejo konvencionalizma, ki obstoječe zakone postavlja kot dejansko merilo pravičnosti.

Če na obe razumevanji pravičnosti, Guestovo in svetopisemsko, apliciramo Kohlbergov test moralnosti (Levine, Kohlberg in Hewer 1985, 94–100), ugotovimo, da sta obe postkonvencionalni. To pomeni, da lahko v primeru razkoraka med moralnostjo posameznikov in obstoječim pravnim redom v nekaterih primerih prevlada vrednotenje posameznikov, zlasti tam, kjer je pravo nepravično. Guestova teorija spada v peto stopnjo na Kohlbergovi lestvici. Ta stopnja pravnih aktov ne pojmuje kot rigidne edikte, ki so nespremenljivi, temveč zahteva spremembo zakonodaje, kadar je ta nepravična. (Kohlberg 1976, 31–53) Svetopisemsko razumevanje gre na drugi strani uvrstiti v najvišjo, šesto stopnjo moralnega vrednotenja, kjer so zakoni legitimni zgolj, v kolikor so osnovani v pravičnosti, nepravičnih zakonov pa se ne sme ubogati. (Kohlberg 1976, 31–53) Pri tem Tomaž zagovarja pasivno neubogljivost. (Finnis 2018) Ustreznost takšne interpretacije svetopisemskega razumevanja pravičnosti zagovarja tudi Krašovec, ki zapiše, da zakoni sicer lahko določajo zunanji okvir razmerij med ljudmi in med Bogom in človekom, ne morejo pa veljati kot dejanska norma pravičnosti. (Krašovec 1998, 205) Kohlberg sicer špekulira o obstoju dodatne, sedme stopnje moralnosti, ki bi lahko bila povezana z vero in bi predstavljala transcendentalno moralnost. (Kohlberg in Power 1981, 203–259) V primeru potrditve obstoja te dodatne stopnje bi bil etični razkorak med Guestovim razumevanjem pravičnosti in vsebino pojma pravičnosti v Svetem pismu še bolj očiten.

Na podlagi zgoraj pojasnjenega določena vsebinska skladnost med Guestovo teorijo in svetopisemskim razumevanjem pravičnosti obstaja. Sicer gre ugotoviti, da je Guestovo pojmovanje veliko manj niansirano od svetopisemskega in lahko kljub dobronamernosti v nekaterih dejanskih okoliščinah vodi v krivične interpretacije zahtev regulativnega ideala pravičnosti. Podobno pokaže tudi Kohlbergov test moralnosti. Kljub domiselnosti in domišljenosti je mogoče Guestovo interpretacijo pojma pravičnosti slikovito primerjati s kvalitetno ustekleničeno vodo, medtem ko je svetopisemsko razumevanje globok gorski izvir.

Zaključek

V tem prispevku je bila opravljena analiza Guestove naravnopravne teorije, v jedru katere je pojem pravičnosti. Njegova teorija je bila primerjana s Tomaževim naravnim pravom in s svetopisemskim razumevanjem pojma pravičnosti. Ugotovljeno je bilo, da ima Tomaževa teorija nekatere prednosti pred Guestovim pojmovanjem. Obe teoriji se uspešno izogneta humeovski kritiki in priznavata obstoj načel, ki presegajo zgolj vsakokratno pozitivnopravno ureditev. Guestova teorija je sicer v primerjavi s tomističnim razumevanjem preveč individualistična glede razumevanja pravičnosti in preveč kolektivistična glede uporabe. Pretiran individualizem pri interpretaciji se kaže v njeni usmerjenosti v osebno razumevanje pravičnosti, s čimer je zanemarjana ideja občega dobrega. Pretiran kolektivizem v predlagani uporabi se kaže v tem, da spodbuja sodniški aktivizem na način, kjer so osebna prepričanja posameznega sodnika s prisilno močjo države aplicirana na družbo, kar lahko vodi v zanikanje vrednosti posameznika na račun skupnosti, ki se

vrši v imenu liberalnega razumevanja enakosti spoštovanja. Za razliko od Tomaža Guest svoje teorije smiselno ne poveže z idejo vladavine prava.

Guestovo razumevanje pravičnosti je sicer delno skladno z uporabo istega pojma v Svetem pismu. Tudi njegova teorija namreč priznava obstoj moralnih načel, ki presegajo domet rigidnega pozitivnega prava in s tem zagovarja ogibanje legalizmu. Njegovo razumevanje pravičnosti kot zgolj enakosti spoštovanja je sicer veliko ožje od svetopisemskega razumevanja in lahko vodi do nepravičnosti pri uporabi v konkretnih primerih. Zagovarja spremembo nepravične zakonodaje, ne pušča pa prostora za pasivno neubogljivost, ko jo zagovarja Tomaž, niti v izjemnih primerih za odkrit upor zoper očitno nepravično zakonodajo (npr. glede nacističnega, fašističnega ali komunističnega prava). Kohlbergov test moralnosti pokaže, da Guestovo pojmovanje zaradi tega doseže zgolj (sicer relativno visoko) peto stopnjo na Kohlbergovi lestvici, svetopisemsko razumevanje pojma pravičnosti pa spada v najvišjo, šesto stopnjo moralnega vrednotenja.

Pri Guestu gre torej za pomemben doprinos k sodobni naravnopravni teoriji, pri katerem pa se vendarle pojavljajo nekatere pomanjkljivosti, zlasti glede same vsebine regulativnega ideala. Ta je pri naravnopravnih teorijah nadvse pomemben. Potencial nadaljnjih raziskav obstaja zlasti v nadgradnji Guestove teorije z bolj niansiranim razumevanjem pojma pravičnosti, ki temelji na svetopisemskem izročilu. Dodatno je smiselno znotraj okvirja dworkinovskega razlikovanja med konvencionalizmom, pragmatizmom in integriteto (pravičnostjo pri Guestu) razviti teorijo, kdaj obstoječa zakonodaja doseže stopnjo nepravičnosti, ki upravičuje njeno nespoštovanje. Pri tem je bilo kljub izjemni

zahtevnosti tega vprašanja veliko dela že opravljenega s strani avtorjev, kakršna sta Tomaž in Avguštin. Takšna interpretativna teorija bi bistveno doprinesla k razpravam na področju naravnega prava in k razumevanju razmerja med moralo in pravom nasploh.

Reference

Aquinas, Thomas. 1993. *Saint Thomas Aquinas: The Treatise on Law*. Prev. R. J. Henle. Notre Dame: Notre Dame Press.

Augustine. 1871. *The City of God*. Prev. Marcus Dods. Edinburgh: T&T Clark.

Blackstone, William. 1893. *Commentaries on the Laws of England in Four Books*, I. Philadelphia: J. B. Lippincott Co.

Cormacain, Ronan. 2017. Legislation, legislative drafting and the rule of law. *The Theory and Practice of Legislation* 5, št. 2, 115–135.

Dworkin, Ronald. 1986. *Law's Empire*. Cambridge MA: Harvard University Press.

D'Entreves, Lessandro P. 1956. The Case of Natural Law Re-Examined. *Natural Law Forum* 1, 27–46.

Finnis, John. 2011. *Natural Law and Natural Rights*. Oxford: Oxford University Press.

Finnis, John. 2018. Aquinas' Moral, Political, and Legal Philosophy. V: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Ur. Edward

N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/aquinas-moral-political/> (pridobljeno 27. 1. 2020).

Fuller, Lon. 1964. *The Morality of Law*. New Haven: Yale University Press.

Guest, Stephen. 2005a. Integrity, Equality, and Justice. *Revue Internationale de Philosophie* 59, št. 3, 335–362.

Guest, Stephen. 2005b. Judging and Justice: The Sir Frank Kitto Lecture. *University of New England Law Journal* 2, št. 1, 49–74.

Guest, Stephen. 2012. The Moral Aim of Law and Trusting Judges. *Analysis* 72, št. 3, 552–563.

Guest, Stephen. 2013. *Ronald Dworkin*. Stanford: Stanford University Press.

Guest, Stephen. 2016. Demystifying Dworkin's "one-right-answer" thesis. *American Philosophical Association Newsletter* 15, št. 1, 8–11.

Harris, James W. 2004. *Legal Philosophies*. Oxford: Oxford University Press.

Hart, Herbert L. A. 1961. *The Concept of Law*. Oxford: Oxford University Press.

Hume, David. 1969. *A Treatise of Human Nature*. London: Penguin Books.

Keating, Gregory C. 1987. Justifying Hercules: Ronald Dworkin and the Rule of Law. *American Bar Foundation Research Journal* 12, št. 2–3, 525–535.

Kohlberg, Lawrence; Power, Clark. 1981. Moral Development, Religious Thinking and the Question of the Seventh Stage. *Zygon* 16, št. 3, 203–259.

Kohlberg, Lawrence. 1976. Moral Stages and Moralization: The Cognitive-developmental approach. V: *Moral Development and Behavior: Theory, Research and Social Issues*, 31–53. Ur. Thomas Lickona. Holt: Rinehart and Winston.

Krašovec, Jože. 1998. Pravičnost v Svetem pismu in evropski kulturi. Celje: Mohorjeva družba.

Leiter, Brian. 2005. American Legal Realism. V: *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and Legal Theory*, 50. Ur. Golding, Martin; Edmundson, William. Oxford: Blackwell.

Levine, Charles; Kohlberg, Lawrence; Hewer, Alexandra. 1985. The Current Formulation of Kohlberg's Theory and a Response to Critics. *Human Development* 28, št. 2, 94–100.

Marmor, Andrei. 1992. *Interpretation and Legal Theory* Oxford: Clarendon Press.

Mihelič, Petja. 2019. Smoter in pravičnost pozitivnega prava. *Res novae: revija za celovito znanost* 4, št. 2, 93–128.

Nobles, Richard; Schiff, David. 2005. Evolution of Natural Law. V: *Introduction to Jurisprudence and Legal Theory: Commentary and Materials*, 35–90. Ur. Penner, James; Schiff, David;

Nobles, Richard. Oxford: Oxford University Press.

Raz, Joseph. 1979. *The Authority of Law: Essays on Law and Morality*. Oxford: Oxford University Press.

Raz, Joseph. 1992. *The Relevance of Coherence*. *Boston University Law Review* 72, št. 3, 273–321.

Réaume, Denise. 1989. *Is integrity a virtue? Dworkin's theory of legal obligation*. *University of Toronto Law Journal* 39, 380–409.

Rousseau, Jean-Jacques. 2011. *The Basic Political Writings*. Indianapolis: Hackett Publishing Company.

Scruton, Roger. 2019. *Zablode, prevare, hujskaštva: misleci nove levice*. Prev. Niki Neubauer. Ljubljana: Družina.

Škof, Lenart. 1999. *Vprašanje etične zavesti in praktična filozofija sv. Tomaža Akvinskega*. *Bogoslovni vestnik: glasilo Teološke fakultete v Ljubljani* 59, št. 1, 77–91.